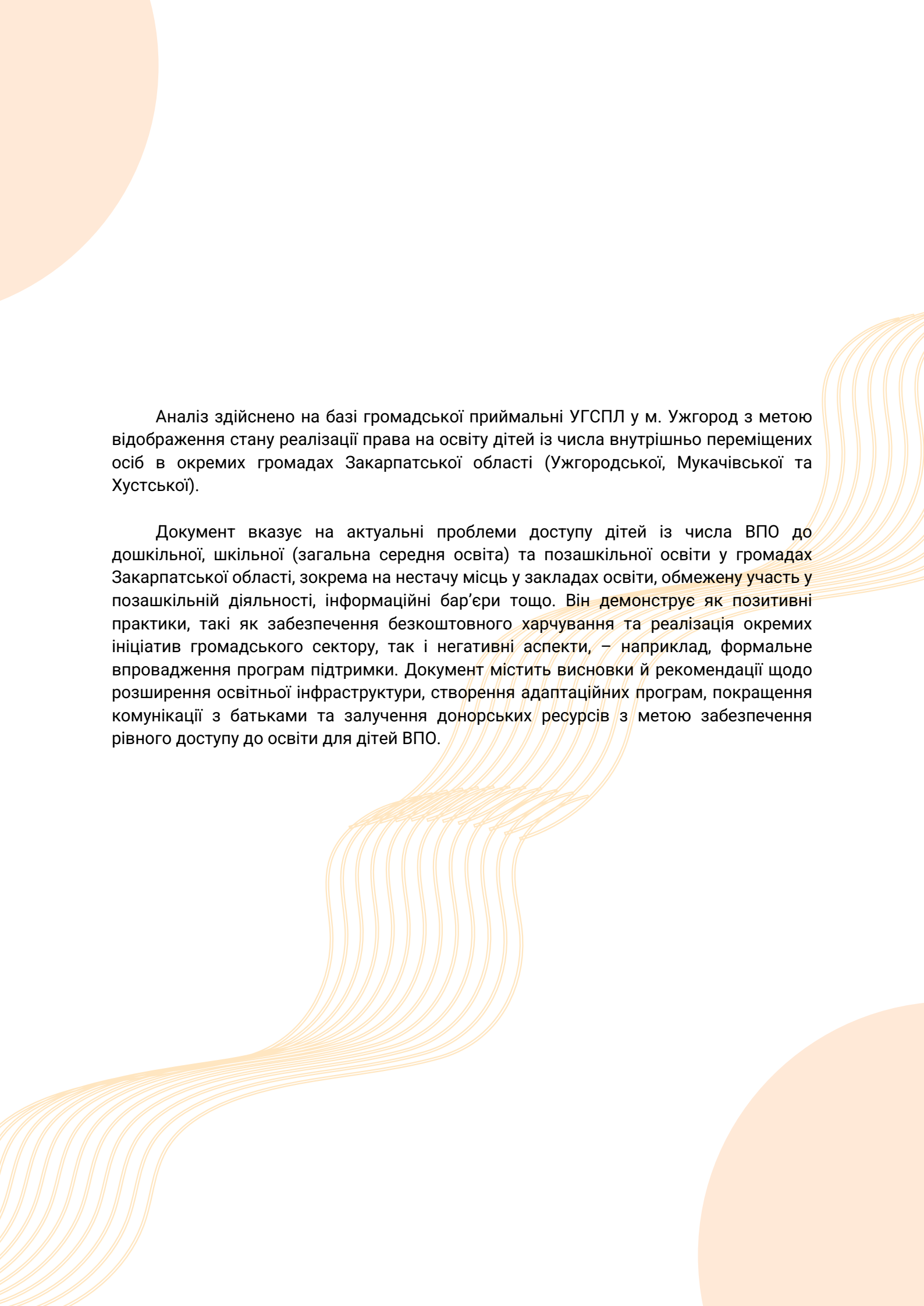

ДОСТУП ДІТЕЙ ІЗ ЧИСЛА ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ ДО ОСВІТИ У ЗАКАРПАТСЬКІЙ ОБЛАСТІ

РЕГІОНАЛЬНИЙ АНАЛІЗ
СТАНУ ДОТРИМАННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ

2025

The page features a decorative design with a large orange circle in the top-left corner and another in the bottom-right corner. A series of thin, wavy orange lines flow from the right side towards the bottom-left, creating a sense of movement and depth.

Аналіз здійснено на базі громадської приймальні УГСПЛ у м. Ужгород з метою відображення стану реалізації права на освіту дітей із числа внутрішньо переміщених осіб в окремих громадах Закарпатської області (Ужгородської, Мукачівської та Хустської).

Документ вказує на актуальні проблеми доступу дітей із числа ВПО до дошкільної, шкільної (загальна середня освіта) та позашкільної освіти у громадах Закарпатської області, зокрема на нестачу місць у закладах освіти, обмежену участь у позашкільній діяльності, інформаційні бар'єри тощо. Він демонструє як позитивні практики, такі як забезпечення безкоштовного харчування та реалізація окремих ініціатив громадського сектору, так і негативні аспекти, – наприклад, формальне впровадження програм підтримки. Документ містить висновки й рекомендації щодо розширення освітньої інфраструктури, створення адаптаційних програм, покращення комунікації з батьками та залучення донорських ресурсів з метою забезпечення рівного доступу до освіти для дітей ВПО.

ЗМІСТ

Вступ	4
<i>Актуальність аналізу</i>	4
<i>Мета аналізу</i>	5
Методологія	6
<i>Аналіз офіційних сайтів</i>	6
<i>Запити на публічну інформацію</i>	6
<i>Опитування</i>	7
<i>Аналіз отриманих даних</i>	8
Нормативно-правова база	9
<i>Законодавчі акти України та акти Уряду</i>	9
<i>Місцеві нормативно-правові документи</i>	13
Результати регіонального аналізу	15
<i>Ужгородська громада</i>	16
<i>Мукачівська громада</i>	17
<i>Хустська громада</i>	17
Список використаних джерел	23

Вступ

Актуальність аналізу

Повномасштабне вторгнення Росії в Україну змусило мільйони людей покинути свої домівки, шукаючи безпечні місця проживання. За офіційними даними Мінсоцполітики (<https://www.ioc.gov.ua/analytics/dashboard-vpo>), станом на січень 2025 року загальна кількість ВПО в Україні становить 4 622 761 особу. Серед них 59,8% – жінки (2 765 063 особи), 40,2% – чоловіки (1 857 698 осіб). Також серед ВПО зареєстровано приблизно 906 тисяч дітей. Завдяки своєму географічному розташуванню й відносній безпеці Закарпатська область стала одним із ключових регіонів для переселення ВПО.

Серед громад Закарпатської області найбільше навантаження щодо розміщення ВПО прийняли Ужгородська, Мукачівська та Хустська територіальні громади (далі – ТГ). Ці громади стали не лише центрами інтеграції ВПО, але й зіткнулися з викликами, пов'язаними із забезпеченням базових соціальних послуг, у тому числі в освітній сфері.

Значна чисельність дітей ВПО зазнали негативного впливу війни (травмування фізичне та психологічне, зміна місця проживання, оточення тощо). Інтеграція таких дітей в нове соціальне середовище потребує комплексного підходу з урахуванням їхніх потреб. Освітній процес відіграє значну роль в житті кожної дитини ВПО і може бути одним із елементів процесу інтеграції дітей ВПО в приймаючих громадах та налагодження позитивних контактів з однолітками. Тому поєднання освітнього процесу із елементами соціалізації та психологічної реабілітації можуть стати однією із формул успішної адаптації дітей ВПО до нових умов.

За офіційними даними Департаменту соціального захисту населення Закарпатської облдержадміністрації, станом на листопад 2024 року в Закарпатській області офіційно зареєстровано 126 109 ВПО, із них найбільша кількість зосередилася в Ужгородській (27 910 осіб), Мукачівській (16 031 осіб) та Хустській (6 658 осіб) ТГ. За офіційними даними Департаменту освіти і науки, молоді та спорту Закарпатської обласної державної адміністрації, станом на листопад 2024 року в Закарпатській області зареєстровано 37 374 дітей ВПО, із них 28 670 – шкільного віку. В Ужгородській ТГ зареєстровано 7 978 дітей ВПО, з них шкільного віку – 6 205; у Мукачівській ТГ зареєстровано 4 828 дитини-ВПО, з них шкільного віку – 3564; у Хустській ТГ зареєстровано 1 628 дітей ВПО, з них шкільного віку – 1290.

Різне збільшення кількості дітей ВПО у закладах дошкільної, шкільної та позашкільної освіти спричинило такі виклики:

- недостатня кількість місць у навчальних закладах (особливо в м. Ужгороді), що ускладнює доступ дітей ВПО до освіти;
 - значна чисельність дітей ВПО здобувають освіту в онлайн-форматі;
 - обмежені можливості для участі дітей ВПО у позашкільній діяльності, що негативно впливає на їхню інтеграцію та розвиток;
- транспортні проблеми, пов'язані з доступом до позашкільної освіти, недостатнє інформування батьків про доступні послуги в комунальних закладах.

Вибір саме цих громад для аналізу є обґрунтованим через їхню провідну роль у підтримці ВПО в області. Аналіз проблем доступу до освіти та розроблення рекомендацій для поліпшення ситуації є важливими не лише для гуманітарної підтримки постраждалих сімей, а й для забезпечення їхньої інтеграції та соціальної стабільності в регіоні.

Мета аналізу

Метою аналізу є оцінка рівня доступності дошкільної, шкільної та позашкільної освіти для дітей із числа ВПО у громадах Закарпатської області, які прийняли найбільшу кількість ВПО. Основну увагу зосереджено на Ужгородській, Мукачівській та Хустській територіальних громадах, які стали головними центрами інтеграції і забезпечення базових потреб переміщених осіб у регіоні.

Цей аналіз має на меті вивчити, як місцеві громади адаптували освітню інфраструктуру для задоволення потреб дітей ВПО, визначити рівень забезпеченості місць у дошкільних та шкільних закладах, а також оцінити доступність позашкільної освіти. Особливий акцент робиться на виявленні проблем, з якими стикаються родини ВПО, – таких як недостатня кількість місць у закладах освіти, транспортні й фінансові обмеження.

Крім того, цей документ передбачає аналіз чинних ініціатив місцевих органів влади, спрямованих на підтримку дітей ВПО в освітньому процесі. Важливим завданням також є оцінка ефективності комунікації між територіальними громадами і сім'ями ВПО, зокрема інформування про доступні освітні послуги та можливості для дітей.

За результатами аналізу надано рекомендації для місцевих органів влади, освітніх установ та інших зацікавлених сторін щодо поліпшення доступу дітей ВПО до освітніх послуг. Це дасть змогу не лише забезпечити якісну освіту для дітей, а й сприятиме їхній інтеграції у місцеві громади, створенню рівних можливостей для розвитку та формуванню соціальної згуртованості.

Методологія

Аналіз офіційних сайтів

З метою вивчення доступності інформації про освітні послуги для сімей ВПО та оцінки рівня охоплення і прозорості комунікації з громадськістю проведено аналіз офіційних сайтів місцевих органів влади: Департаменту освіти і науки, молоді та спорту Закарпатської обласної державної адміністрації, Управління освіти Ужгородської міської ради, Управління освіти, релігій та у справах національностей виконавчого комітету Хустської міської ради, Управління освіти, культури, молоді та спорту.

Аналіз охоплював:

- пошук інформації про освітні послуги для дітей ВПО – особлива увага приділялася наявності розділів чи публікацій, присвячених додатковим спеціальним програмам, проектам чи ініціативам, спрямованим на підтримку дітей ВПО в громаді;
- оцінка актуальності та повноти інформації – вивчалось, чи містять сайти актуальні дані про кількість дітей ВПО, механізми подачі заяв на зарахування, інформацію про адаптаційні програми та інші важливі аспекти;
- доступність нормативно-правових документів – перевірялось, чи доступні для завантаження місцеві програми, рішення та звіти, що стосуються освітніх потреб ВПО;
- зручність користування й навігація – оцінювалось, наскільки легко знайти потрібну інформацію різним користувачам, насамперед батькам дітей ВПО.

Під час аналізу офіційних сайтів органів місцевого самоврядування і їхніх сторінок у соціальних мережах вдалося з'ясувати, чи мають громади ефективні інструменти комунікації з населенням, чи надають вичерпну і зрозумілу інформацію про освітні послуги, а також чи враховують потреби ВПО в освітньому середовищі. Цей етап сприяв виявленню прогалин у комунікації і став важливим доповненням до інших джерел даних, використаних у процесі аналізу.

Запити на публічну інформацію

У межах проведення аналізу надіслано офіційні запити на публічну інформацію до відповідних органів місцевої влади та установ, які здійснюють управління освітньою сферою в Закарпатській області. Основною метою цих запитів було отримання актуальних статистичних даних щодо кількості дітей з числа ВПО, які навчаються у дошкільних, шкільних (загальна середня освіта) та

позашкільних закладах освіти у громадах Ужгородської, Мукачівської та Хустської територіальних громад.

Запити адресовано:

- Департаменту освіти і науки, молоді та спорту Закарпатської обласної державної адміністрації – щоб отримати загальну інформацію про кількість дітей ВПО у громадах області, їхню реєстрацію в освітніх закладах, забезпечення безоплатним харчуванням, наявність в громаді додаткових спеціальних програм підтримки, а також дані про можливі проблеми доступу до освіти;

- Департаменту соціального захисту населення Закарпатської обласної державної адміністрації – для уточнення загальної кількості дітей ВПО дошкільного і шкільного віку, зареєстрованих у громадах області станом на 21 листопада 2024;

- Ужгородської, Мукачівської та Хустської міських рад – щоб отримати докладні дані на рівні громад про кількість дітей ВПО, зарахованих до освітніх закладів, наявність адаптаційних програм, забезпеченість безоплатним харчуванням, а також інформацію про проблеми чи бар'єри у доступі дітей ВПО до освіти.

Запити містили такі питання:

- загальна кількість дітей ВПО дошкільного та шкільного віку, зареєстрованих у громаді;

- кількість дітей ВПО, зарахованих до закладів дошкільної, шкільної (загальної середньої) та позашкільної освіти;

- інформація про забезпеченість дітей ВПО безоплатним харчуванням у закладах освіти громади;

- виявлені проблеми чи бар'єри у доступі дітей ВПО до освітніх послуг;

- наявність в громаді додаткових спеціальних програм або проектів для підтримки дітей ВПО в освітньому процесі та джерела інформації про них.

Отримані дані дали змогу оцінити ситуацію з доступністю освітніх послуг для дітей ВПО у досліджуваних громадах, а також виявити проблеми, які потребують вирішення. Це стало важливою базою для формування рекомендацій.

Опитування

Для збору якісних даних про реальний стан доступу до освіти проведено анкетування серед батьків дітей з числа ВПО. Опитування здійснювалося за допомогою Google Форми, що забезпечило зручність для респондентів та оперативність збору даних. В опитуванні взяли участь 264 батьків, які представляли громади Закарпатської області. З Ужгородської громади – 152

особи (57%), з Мукачівської громади – 80 осіб (30%), із Хустської громади – 24 особи (9%), з решти 8 громад Закарпатської області – 4%.

Метою опитування було отримання докладних даних про:

- рівень доступності дошкільної, шкільної та позашкільної освіти для дітей ВПО;
- основні проблеми, з якими стикаються батьки під час влаштування дітей до освітніх закладів;
- задоволеність батьків умовами та якістю освітніх послуг у громадах Закарпатської області;
- додаткові бар'єри, такі як фінансові труднощі, транспортні проблеми чи брак інформації про доступні послуги;
- наявність в громаді додаткових спеціальних програм або проєктів для підтримки дітей ВПО в освітньому процесі та рівень їх ефективності.

Анкета містила запитання, що стосувалися:

- місця проживання і тривалості перебування в громаді;
- кількості дітей у родині та їхнього вікового розподілу;
- відвідування дітьми закладів освіти (дошкільних, шкільних, позашкільних) та можливих труднощів у процесі їх влаштування;
- доступності безоплатного харчування у закладах освіти;
- основних проблем доступу до освітніх послуг – нестача місць у закладах тощо.

Результати опитування стали важливим джерелом для глибшого розуміння реальної ситуації, дали змогу виявити критичні проблеми, на яких варто зосередити увагу. Ці дані дали змогу перевірити й доповнити відомості з інших джерел, таких як запити на публічну інформацію та аналіз відкритих даних.

Аналіз отриманих даних

На кінцевому етапі регіонального аналізу розглянуто відповіді на запити про публічну інформацію, анкетування батьків дітей ВПО, а також нормативно-правові документи. Основна мета цього етапу полягала у формуванні цілісної картини про доступність освітніх послуг для дітей із числа ВПО у громадах Закарпатської області, визначенні головних бар'єрів і потреб, а також у формуванні основи для висновків і рекомендацій.

Процес аналізу передбачав:

- систематизацію даних: усі зібрані дані структуровано за головними показниками, такими як кількість дітей ВПО, зарахованих до закладів освіти,

забезпеченість безоплатним харчуванням, наявність додаткових спеціальних програм підтримки дітей ВПО в громаді, а також згадані бар'єри в доступі до освіти;

- кількісний і якісний аналіз – для визначення основних тенденцій і проблем використовувалися методи кількісного аналізу статистичних даних і якісного аналізу відповідей респондентів;

- порівняльний аналіз між громадами – проведено зіставлення даних, отриманих від Ужгородської, Мукачівської та Хустської громад, з метою виявлення особливостей у підходах до забезпечення освітніх послуг для дітей ВПО;

- цей етап дав можливість не лише оцінити рівень доступності освіти, а й установити зв'язок між наданими освітніми послугами, їхньою якістю та потребами сімей ВПО. Аналіз даних став важливою основою для формування висновків і рекомендацій щодо поліпшення ситуації у громадах Закарпатської області.

Нормативно-правова база

Законодавчі акти України та акти Уряду

1. [Конституція України](#) як Основний Закон нашої держави у статті 53 гарантує кожному право на освіту. Водночас повна загальна середня освіта є обов'язковою. Держава забезпечує доступність і безоплатність дошкільної, повної загальної середньої, професійно-технічної, вищої освіти в державних і комунальних навчальних закладах; розвиток дошкільної, повної загальної середньої, позашкільної, професійно-технічної, вищої і післядипломної освіти, різних форм навчання; надання державних стипендій та пільг учням і студентам.

2. [Закон України «Про освіту»](#)

Закон України «Про освіту» є основним нормативно-правовим актом, що регулює функціонування освітньої системи й гарантує право на якісну освіту для кожного. Для дітей ВПО він забезпечує рівний доступ до дошкільної, шкільної та позашкільної освіти, створення умов для їхньої інтеграції, надання психологічної підтримки й безкоштовну освіту в комунальних закладах. Закон також заохочує місцеві органи влади до впровадження програм, спрямованих на адаптацію та підтримку дітей ВПО.

3. Закон України [«Про повну загальну середню освіту» від 16.01.2020 № 463-IX](#) втілює норми Конституції та містить спеціальні норми щодо

гарантування права на повну загальну середню освіту, яка здобувається на таких рівнях:

- початкова освіта – перший рівень повної загальної середньої освіти, що передбачає виконання учнем вимог до результатів навчання, визначених державним стандартом початкової освіти;

- базова середня освіта – другий рівень повної загальної середньої освіти, що передбачає виконання учнем вимог до результатів навчання, визначених державним стандартом базової середньої освіти;

- профільна середня освіта – третій рівень повної загальної середньої освіти, що передбачає виконання учнем вимог до результатів навчання, визначених державним стандартом профільної середньої освіти.

Відповідно до статті 6 Закону України «Про повну загальну середню освіту» в Україні створюються рівні умови для здобуття повної загальної середньої освіти. Кожному забезпечується доступність і якість повної загальної середньої освіти на безоплатній основі.

Не може бути обмежень у доступі до здобуття повної загальної середньої освіти. Право на здобуття повної загальної середньої освіти гарантується незалежно від віку, статі, раси, кольору шкіри, стану здоров'я, інвалідності, особливих освітніх потреб, громадянства, національності, політичних, релігійних чи інших переконань, місця проживання, мови спілкування, походження, сімейного, соціального чи майнового стану, складних життєвих обставин, наявності судимості, а також інших обставин та ознак.

Територіальну доступність повної загальної середньої освіти забезпечують у межах повноважень органи державної влади та органи місцевого самоврядування через: формування та утримання мережі закладів освіти, у тому числі опорних, їхніх структурних підрозділів (філій); функціонування міжшкільних ресурсних центрів; закріплення території обслуговування за комунальними закладами освіти (їхніми структурними підрозділами), що забезпечують здобуття початкової та/або базової середньої освіти; підвезення учнів і педагогічних працівників до закладу освіти й у зворотному напрямку; створення та утримання пансіонів; сприяння запровадженню з урахуванням вибору батьків дітей або осіб, які досягли повноліття, різних форм здобуття повної загальної середньої освіти, їх забезпечення та підтримки тощо.

Кожна дитина має право на здобуття початкової та базової середньої освіти у найбільш доступному та наближеному до місця її проживання закладі освіти (його структурному підрозділі). Право дитини на здобуття початкової та базової середньої освіти у комунальному закладі освіти (його структурному підрозділі), за яким закріплена територія обслуговування, на якій проживає

дитина, гарантується, що не обмежує право батьків дитини або особи, яка досягла повноліття, обирати інший заклад освіти відповідно до законодавства.

Територія обслуговування не закріплюється за:

- закладами загальної середньої освіти, що забезпечують здобуття виключно профільної середньої освіти;
- закладами професійної (професійно-технічної), фахової передвищої та вищої освіти, що забезпечують здобуття профільної середньої освіти;
- державними, приватними і корпоративними закладами освіти;
- закладами спеціалізованої освіти;
- спеціальними закладами загальної середньої освіти.

4. У питанні регулювання дошкільної освіти відбулися законодавчі зміни: 6 червня 2024 року прийнято новий Закон України [«Про дошкільну освіту» № 3788-IX](#), який замінює попередній Закон України «Про дошкільну освіту» від 11.07.2001 № 2628-III.

Базовими етапами дошкільної освіти є:

- 1) ранній вік (з віку немовляти до трьох років);
- 2) дошкільний вік (від трьох до шести (семи/восьми) років).

В Україні гарантується право на здобуття дошкільної освіти та створюються можливості для його реалізації з урахуванням індивідуальних особливостей, особливих освітніх та інших потреб і можливостей кожної дитини.

Дошкільна освіта здобувається, як правило, до шести років. Діти, яким на початок навчального року виповнилося шість років (дітям з особливими освітніми потребами – сім років) і які не розпочали здобувати початкову освіту, мають право продовжити здобувати дошкільну освіту до їх зарахування до початкової школи відповідно до законів України "Про освіту" і "Про повну загальну середню освіту".

Кожній дитині незалежно від підстав її перебування в Україні гарантується безоплатне здобуття дошкільної освіти у державних та комунальних закладах освіти. Кожна дитина має право на здобуття дошкільної освіти у найбільш доступному і наближеному до місця її проживання комунальному закладі освіти.

Діти з особливими освітніми потребами, в тому числі зумовленими фізичними, психічними, інтелектуальними та/або сенсорними порушеннями, розладами поведінки, мають право на здобуття дошкільної освіти відповідно

до індивідуальної програми розвитку та з урахуванням їхніх індивідуальних потреб і можливостей.

Діти, у тому числі діти з особливими освітніми потребами, можуть здобувати дошкільну освіту за вибором їхніх батьків:

- у закладах дошкільної освіти незалежно від підпорядкування та форми власності;
- у дошкільних підрозділах юридичних осіб, у тому числі закладів освіти;
- у сім'ї – за сімейною (домашньою) формою здобуття дошкільної освіти;
- з допомогою фізичних осіб-підприємців, які провадять освітню діяльність у сфері дошкільної освіти.

5. Закон України [«Про позашкільну освіту»](#), який визначає державну політику у сфері позашкільної освіти, її правові, соціально-економічні, а також організаційні, освітні та виховні засади.

Позашкільна освіта відіграє важливу роль в процесах соціалізації дітей. Так, Законом в статті 8 серед основних завдань позашкільної освіти визначено:

- розвиток інклюзивного освітнього середовища у закладах позашкільної освіти, найбільш доступних і наближених до місця проживання дітей, у тому числі дітей з особливими освітніми потребами;
- здобуття учнями, вихованцями, слухачами первинних професійних навичок і вмінь, необхідних для їхньої соціалізації, подальшої самореалізації та/або професійної діяльності тощо.

6. Закон України [«Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб»](#)

Цей закон є основним нормативно-правовим актом, що регулює права, свободи та обов'язки ВПО в Україні, враховуючи аспекти, пов'язані з доступом до освіти. Закон забезпечує правовий механізм для захисту ВПО й надає їм гарантії, які сприяють інтеграції в нові громади та забезпеченню рівного доступу до основних послуг, зокрема освітніх.

Основні положення Закону, які стосуються освітніх прав ВПО:

- право на освіту – визнається і гарантується право ВПО на здобуття дошкільної, загальної середньої, професійної та вищої освіти на рівні з іншими громадянами України;

- доступність освітніх послуг – Закон покладає обов’язок на органи місцевого самоврядування забезпечити доступ до закладів освіти для дітей ВПО, враховуючи їхні особливі потреби;

- адаптація освітнього середовища – передбачається створення умов для адаптації дітей ВПО до нових навчальних колективів і середовища, зокрема через надання психологічної підтримки та соціально-педагогічного патронажу (стаття 76);

- пільги у сфері освіти – Закон визначає можливість надання пільг для ВПО, враховуючи безоплатне харчування, підвезення та інші заходи підтримки, які можуть бути визначені місцевими програмами;

- цей Закон також встановлює зобов’язання державних органів, органів місцевого самоврядування та освітніх установ щодо співпраці у забезпеченні прав дітей ВПО. Зокрема наголошується на важливості інтеграції ВПО до громад через освіту і створення рівних умов для навчання.

7. Відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України від 4 жовтня 2024 р. №1145 [«Деякі питання надання субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам на забезпечення харчуванням учнів початкових класів закладів загальної середньої освіти у 2024 році»](#) затверджені [Порядок та умови надання субвенції та розподіл обсягу субвенції у 2024 році](#), згідно з якими всі учні початкових класів, зокрема й діти з числа ВПО у закладах загальної середньої освіти забезпечуються одноразовим гарячим харчуванням.

Місцеві нормативно-правові документи

На Закарпатті впроваджується регіональна програма підтримки внутрішньо переміщених осіб – [Комплексна програма підтримки внутрішньо переміщених осіб на 2023–2025 роки, затверджена розпорядженням голови облдержадміністрації №785 від 04.09.2023 \(далі – Програма\)](#). Ця програма має рекомендаційний характер і не покладає на громади обов’язку створювати визначені умови чи реалізовувати конкретні заходи, що призводить до її часткової або формальної імплементації.

У п. 2 розділу 4 [«Інформаційні заходи та забезпечення освітніх, медичних, психологічних та культурних послуг. Сприяння інтеграції ВПО шляхом створення умов для розвитку потенціалу, посилення спроможності приймаючих територіальних громад»](#) Додатку 3 до Програми «Напрями діяльності та заходи підтримки внутрішньо переміщених осіб у Закарпатській області на 2023 - 2025 роки» у переліку заходів Програми зазначено, що для забезпечення права дітей з числа ВПО на здобуття освіти мають бути створені умови, зокрема забезпечення ВПО комп’ютерним обладнанням, електронними пристроями на 2023 – 2025 роки, але виконавцями є органи місцевих рад у межах бюджетних призначень.

У п. 4 вищезазначеного розділу пріоритетним завданням визначено створення умов для отримання психологічної допомоги і реабілітації ВПО, виконавцями якого є Закарпатський обласний центр соціальних служб та виконавчі органи місцевих рад (ТГ). Утім, фінансування на реалізацію цього завдання не передбачено. Очікуваний результат – залучення представників міжнародних неурядових організацій.

Ужгородська, Мукачівська та Хустська територіальні громади впроваджують власні нормативно-правові акти для забезпечення освітніх прав дітей із числа ВПО.

Ці документи визначають порядок зарахування дітей до закладів освіти, організацію освітнього процесу, забезпечення додаткових послуг для дітей та батьків.

Зауважимо, що законодавство не містить прямої норми щодо обов'язку органів місцевого самоврядування стосовно створення окремої додаткової спеціальної програми підтримки дітей ВПО. Однак зважаючи на розроблену Закарпатською ОДА [Комплексну програму підтримки внутрішньо переміщених осіб на 2023–2025 роки, затверджену розпорядженням голови облдержадміністрації №785 від 04.09.2023, громади можуть на базі зазначеної Програми ініціювати розробку](#) комплексного документа локального рівня щодо інтеграції дітей ВПО в новому середовищі в рамках адаптації освітнього процесу на різних рівнях освіти та поєднання із соціальними програмами та наданням психологічної допомоги.

Утім, під час аналізу виявлено, що незважаючи на значну чисельність дітей ВПО в громадах, на сьогодні органи місцевого самоврядування не виявили ініціативу щодо розробки окремих програм адаптації дітей ВПО.

Очевидно, що інклюзія також залишається одним із важливих аспектів освітнього процесу в цих громадах. Діти з особливими освітніми потребами отримують підтримку через наявні інклюзивні класи та групи, однак цей напрям потребує додаткових ресурсів і чітких механізмів фінансування.

Водночас варто зауважити, що навіть за відсутності комплексного документу на рівні громади, громадський сектор активно залучається до розв'язання цих питань. У межах власних можливостей громадські організації розробляють ініціативи для підтримки дітей ВПО – наприклад, створення [Цифрових освітніх центрів \(DLC\)](#) на базі закладів освіти, організація тренінгів для педагогів, а також надання психологічної підтримки дітям і їхнім родинам. Ці ініціативи заповнюють прогалини, що виникли через недостатню увагу до

виконання програми з боку окремих громад. Важливо продовжувати залучати громади до активної участі у виконанні програми, спираючись на співпрацю з громадськими організаціями та міжнародними партнерами.

Однак реалізація подібних проектів потребує системності, комплексності та повинна охоплювати ширшу аудиторію дітей ВПО.

Також нижче наведений аналіз нормативних актів громад щодо організації доступу дітей до освітніх послуг.

Ужгородська міська рада:

- відповідно до наказу Управління освіти від 23.09.2022 №А02, зарахування дітей ВПО до закладів дошкільної освіти (ЗДО) та дошкільних підрозділів закладів загальної середньої освіти (ЗЗСО) здійснюється на підставі електронної реєстрації дітей у Реєстрі;

- реєстрація проводиться відповідно до Порядку електронної реєстрації дітей у комунальні заклади дошкільної освіти, затвердженого рішенням виконкому Ужгородської міської ради від 24.03.2021 №138;

- Ужгородська громада забезпечує всіх дітей ВПО, які навчаються у комунальних закладах освіти, безкоштовним гарячим харчуванням.

Мукачівська міська рада:

- громада також реалізує програми безоплатного харчування для дітей ВПО у закладах освіти згідно з Програмою організації безоплатного гарячого харчування дітей пільгових категорій у закладах освіти Мукачівської міської територіальної громади на 2024 – 2026 роки.

Хустська міська рада:

- відповідно до наказу Управління освіти, релігій та у справах національностей від 15.03.2022 №01-28/39 зарахування дітей ВПО до закладів загальної середньої освіти (ЗЗСО) може здійснюватися за заявою одного з батьків або опікунів навіть у разі відсутності документів, що посвідчують особу дитини. Це значно спрощує доступ до освіти для сімей, які втратили документи під час війни;

- громада забезпечує пільгове харчування дітей ВПО у закладах освіти.

Результати регіонального аналізу

Результати анонімного опитування 264 батьків, які представляли громади Закарпатської області: з Ужгородської громади – 152 особи (57%), з

Мукачівської громади – 80 осіб (30%), з Хустської громади – 24 особи (9%) та решта 8 громад Закарпатської області – 4%.

Статус респондентів: внутрішньо переміщені особи (ВПО), 100% респондентів.

Кількісні показники:

- 75.8% респондентів повідомили, що їхні діти відвідують шкільні заклади в громадах, куди вони перемістилися;
- 74.2% батьків зазначили, що їхні діти отримують безоплатне харчування у школах, що є важливим елементом підтримки;
- 18.9% батьків стикалися з труднощами під час влаштування дітей до дитячих садочків, серед яких головною проблемою є обмежена кількість місць;
- 31.8% респондентів зазначили, що зіткнулися з труднощами під час влаштування дітей до шкіл, тоді як 56% не мали проблем із цим процесом;
- лише 56% дітей беруть участь у позашкільних заходах, тоді як інші не мають доступу до таких послуг, зокрема через фінансові обмеження та брак інформації.

Респонденти також висловили пропозиції щодо поліпшення ситуації, зокрема: збільшення місць у закладах освіти, забезпечення доступного транспорту та створення додаткових програм підтримки для дітей ВПО.

Нижче наведена таблиця – аналіз відповідей органів місцевого самоврядування на запит приймальні УГСПЛ в м. Ужгород щодо стану охоплення освітніми послугами дітей ВПО.

Ужгородська громада

Категорія	Показники
Дошкільна освіта	Загальна кількість дітей ВПО дошкільного віку: 1,773. Зараховано до ЗДО: 550. Не охоплено місцевими закладами: 1,223 дітей (69%). Усі діти ВПО забезпечені безкоштовним харчуванням.
Шкільна освіта (загальна середня освіта)	Загальна кількість дітей ВПО шкільного віку: 6,205. Навчається у школах громади: 2,024. Не охоплено місцевими закладами: 4,181 дитина (67.4%) – імовірно, частина з них перебуває на дистанційному навчанні у своїх попередніх закладах освіти. Харчування: всі учні ВПО забезпечені

	безкоштовними обідами.
Позашкільна освіта	У позашкільних закладах громади навчається 220 дітей ВПО, що становить 12.4% від загальної кількості дітей шкільного віку. Основні проблеми: брак додаткових/спеціальних гуртків.

Мукачівська громада

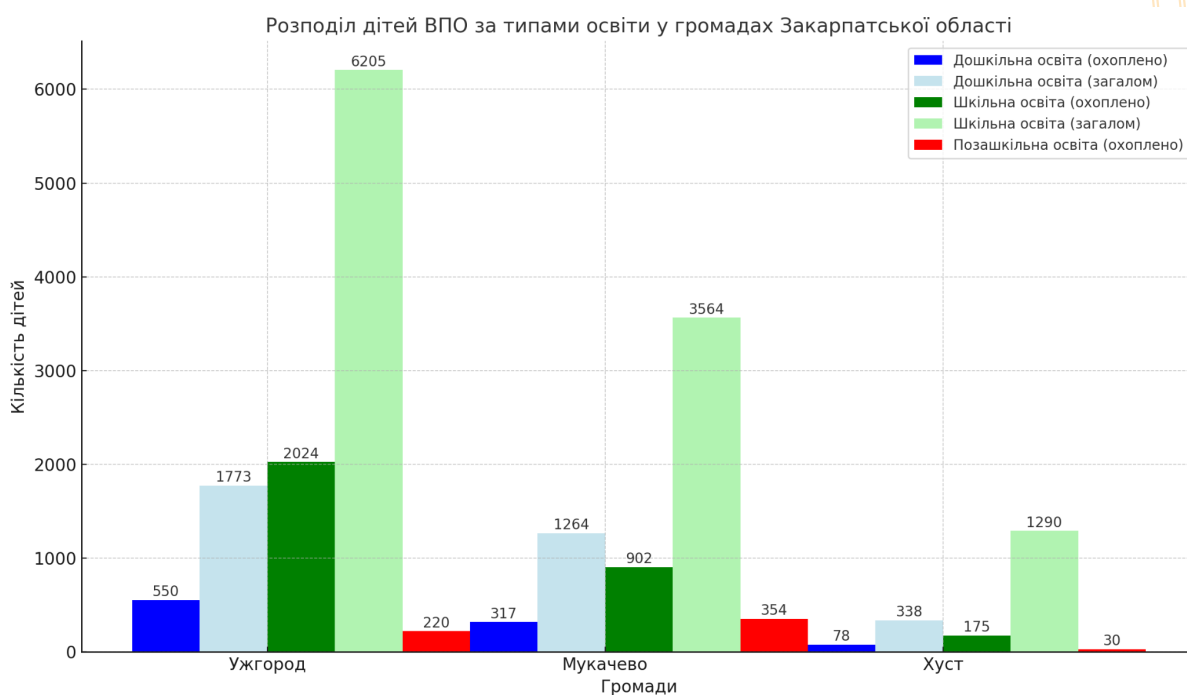
Категорія	Показники
Дошкільна освіта	Загальна кількість дітей ВПО дошкільного віку: 1,264. Зараховано до ЗДО: 317. Не охоплено місцевими закладами: 947 дітей (74.9%). Харчування: всі діти ВПО забезпечені безкоштовним харчуванням.
Шкільна освіта (загальна середня освіта)	Загальна кількість дітей ВПО шкільного віку: 3,564. Навчається у школах громади: 902. Не охоплено місцевими закладами: 2,662 дітей (74.7%) – імовірно, частина з них перебуває на дистанційному навчанні. Харчування: всі учні ВПО забезпечені безкоштовними обідами.
Позашкільна освіта	У позашкільних закладах громади навчається 354 дітей ВПО, що становлять 9.9% від загальної кількості дітей ВПО шкільного віку в громаді. Основні проблеми: обмежена кількість місць у гуртках, що відповідають інтересам дітей.

Хустська громада

Категорія	Показники
Дошкільна освіта	Загальна кількість дітей ВПО дошкільного віку: 338. Зараховано до ЗДО: 78. Не охоплено місцевими закладами: 260 дітей (76.9%). Програми адаптації: немає. Усі діти ВПО забезпечені безкоштовним харчуванням.
Шкільна освіта	Загальна кількість дітей ВПО шкільного віку: 1,290. Навчається у школах громади: 175. Не охоплено місцевими закладами: 1,115 дітей (86.4%) – імовірно, частина з них перебуває на

	<p>дистанційному навчанні у своїх попередніх закладах освіти.</p> <p>Харчування: всі учні ВПО забезпечені безкоштовними обідами.</p>
Позашкільна освіта	<p>У позашкільних закладах громади навчається 30 дітей ВПО, що становить 2.3% від загальної кількості дітей ВПО шкільного віку.</p> <p>Основні проблеми: обмежена кількість гуртків, що відповідають інтересам дітей.</p>

Нижче наведено графік охоплення освітніми послугами дітей в закладах освіти громад Закарпаття.

Дошкільна освіта

До закладів дошкільної освіти (ЗДО) зараховано 550 дітей ВПО в Ужгородській громаді, 317 дітей ВПО у Мукачівській та 78 дітей ВПО у Хустській громаді,

- основною проблемою залишається нестача місць у ЗДО, що підтвердили 18.9% опитаних батьків.

Шкільна освіта

До закладів загальної середньої освіти зараховано 2024 дитини ВПО в Ужгородській громаді, 902 дитини ВПО у Мукачівській та 175 дітей ВПО у Хустській громадах;

- 31.8% батьків зіткнулися з труднощами під час зарахування дітей до шкіл, які стосувалися обмеженої кількості місць і питань з документами.

Позашкільна освіта

Позашкільну освіту отримують 220 дітей ВПО в Ужгородській громаді, 354 дитини ВПО в Мукачівській та 30 дітей ВПО у Хустській громадах;

- лише 56% дітей ВПО беруть участь у заходах позашкільних закладів (приватних і комунальних), що свідчить про їхню недостатню залученість;
- основним бар'єром є фінансові труднощі та обмежене різноманіття гуртків.

Також варто зауважити, що незважаючи на велику чисельність дітей ВПО в досліджуваних громадах, жодна з громад не проявила ініціативу щодо розробки та впровадження додаткових програм підтримки для дітей ВПО.

Висновки та рекомендації

Загальні тенденції

В досліджуваних громадах існує проблема із доступом до освітніх послуг в закладах освіти офлайн через гостру нестачу місць. Мережа закладів освіти не має достатньої спроможності щодо охоплення такими послугами усіх дітей ВПО, які цього потребують.

Серед причин, через які частина дітей із числа ВПО не відвідують навчальні заклади офлайн у громадах Закарпатської області:

- значна частина дітей ВПО залишається поза системою освіти у громадах через брак місць у закладах освіти, транспортні бар'єри або вибір сім'ями дистанційного навчання;
- частина дітей, які не відвідують місцеві заклади, продовжують навчання у своїх попередніх школах онлайн, однак це створює додаткові труднощі з інтеграцією у нові громади;
- відсутність адаптаційних програм та підтримки для дітей, які не ходять до навчальних закладів, негативно впливає на їхній освітній розвиток і соціалізацію;
- низька залученість цих дітей до позашкільних заходів через недостатню поінформованість, фінансові обмеження сімей та недостатню кількість гуртків у громадах.

Усі три громади забезпечують дітей ВПО, які охоплені офлайн навчанням в закладах освіти громад, безкоштовним гарячим харчуванням у закладах освіти.

Інформаційні бар'єри, такі як брак комунікації з батьками щодо доступних послуг, також обмежують можливості повноцінного доступу дітей ВПО до освіти.

Громадський сектор у Закарпатській області відіграє важливу роль в інтеграції дітей ВПО. Одним із успішних кроків є ініціатива зі створення Цифрових освітніх центрів DLC (Digital Learning Centers) на базі закладів освіти. Діяльність цих центрів спрямована на забезпечення рівного доступу до цифрових технологій та інтерактивного навчання, що сприяє інтеграції дітей ВПО в освітнє середовище.

Результати аналізу виявили, що громади Закарпатської області створюють базові умови для доступу дітей ВПО до освітніх послуг, проте системні проблеми у сфері адаптації, соціалізації, інфраструктури та комунікації, які охоплюють також забезпечення цифрової освіти, потребують подальшого вирішення. Вирішення цих питань було б можливе у разі запровадження кроссуб'єктної співпраці між закладами освіти, інклюзивно-ресурсними центрами, надавачами соціальних послуг, психологами, представниками громадського сектору за координації органу місцевого самоврядування. Розробка комплексної спеціальної програми підтримки дітей ВПО як окремого документа могло б стати нормативною основою для зазначеної співпраці.

Рекомендації

Пропозиції для місцевих органів влади:

Розширення інфраструктури освіти

- Створення у закладах дошкільної, загальної середньої, позашкільної освіти додаткових місць через оптимізацію наявних приміщень або відкриття нових груп.

Фінансова підтримка

- Виділення коштів на реалізацію Комплексної програми підтримки внутрішньо переміщених осіб на 2023–2025 роки, зокрема на поліпшення доступу дітей ВПО до освіти.

Інтеграційні заходи

- Проведення спільних заходів для дітей з місцевих громад і ВПО, таких як спортивні змагання, творчі конкурси та інтеграційні фестивалі.
- Залучення дітей ВПО до культурних і соціальних ініціатив громади.

Поліпшення комунікації

- Організація регулярного інформування батьків про освітні послуги через онлайнплатформи, місцеві ЗМІ та консультації.
- Проведення зустрічей з батьками для обговорення процедур зарахування та вирішення проблем.

Моніторинг і аналіз

- Упровадження системи регулярного моніторингу стану доступу до освіти для дітей ВПО.
- Аналіз ефективності впроваджених заходів і їх коригування відповідно до актуальних потреб громади.

Залучення донорських ресурсів

- Активна співпраця з партнерськими організаціями для отримання грантів на фінансування освітніх програм.
- Розроблення місцевих програм співфінансування з участю громадських ініціатив і приватного сектору.

Запровадження додаткових комплексних програм

- За можливості на рівні громад розробити комплексних інтеграційних програм для дітей ВПО, що враховують освітні, психологічні й соціальні потреби дітей ВПО.
- Залучення недержавного сектору до реалізації комплексної програми підтримки дітей ВПО.

Пропозиції для місцевих освітніх установ:

Адаптація освітнього процесу

- Продовження роботи щодо провадження освітнього процесу з урахуванням освітніх, психологічних й соціальних потреб дітей ВПО (інклюзивність).
- Посилити роботу психологів в закладі освіти для допомоги дітям і їхнім сім'ям у зменшенні стресу та сприянні адаптації.

Підтримка педагогів

- Проведення регулярних тренінгів для педагогічного персоналу стосовно особливостей роботи з дітьми, які пережили травматичний досвід.

- Надання методичної допомоги для впровадження адаптаційних програм.

Налагодження комунікації з батьками

- Організація "днів відкритих дверей" у школах і дитячих садочках для ознайомлення батьків із доступними послугами.

- Забезпечення постійного інформування батьків через зустрічі, онлайнплатформи та соціальні мережі.

Інтеграційні заходи

- Запровадження гуртків і секцій у закладах позашкільної освіти, що відповідають інтересам дітей ВПО.

- Організація спільних творчих і культурних заходів для інтеграції дітей у нове середовище.

Використання цифрових технологій

- Застосування можливостей онлайнресурсів для підтримання освітнього процесу і поліпшення комунікації з родинами.

Список використаних джерел

- Конституція України
- Закон України «Про освіту»
- Закон України «Про повну загальну середню освіту»
- Закон України «Про дошкільну освіту»
- Закон України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб»
- Постанова Кабінету Міністрів України від 12 березня 2003 р. №305 «Про затвердження Положення про заклад дошкільної освіти» (редакція від 27 січня 2021 р. №86)
- Регіональна програма підтримки внутрішньо переміщених осіб – Комплексна програма підтримки внутрішньо переміщених осіб на 2023–2025 роки

Місцеві програми та рішення органів влади, зокрема:

- Порядок електронної реєстрації дітей у заклади дошкільної освіти Ужгородської міської ради
- Програма організації безкоштовного харчування в закладах освіти Мукачівської громади на 2024–2026 роки
- Інформація з офіційних сайтів органів влади, департаментів освіти та соціального захисту Закарпатської області
- <https://zaksoc.gov.ua/>
- <https://deponms.carpathia.gov.ua/>
- <https://rada-uzhgorod.gov.ua/>
- <https://mukachevo-rada.gov.ua/>
- <https://khust-miskrada.gov.ua/>
- <https://osvita-uzhgorod.gov.ua/>
- <https://osvitamukachevo.net.ua/>
- <https://hust.osv.org.ua/>

The page features a decorative design with orange wavy lines flowing from the bottom left towards the top right. There are also two large orange circles: one in the top left corner and another in the bottom right corner.

Контакти приймальні УГСПЛ в м. Ужгород

тел.0508291506

ел. пошта: zak_ugspl@ukr.net

адреса: 88000, м. Ужгород, Закарпатська обл, вул. Гойди 10, каб 29"